

Vladimír Kořínek 80 let

Ve druhém letošním čísle *Limnologických novin* vyšel článek k osmdesátinám prof. RNDr. Vladimíra Kořínka, CSc., z pera jeho nejmladšího žáka Petra J. Juračky (<http://www.limnospol.cz>). Jako Kořínkův jen o málo let mladší generační souputník se pokusím o alternativní pohled, založený na vlastních vzpomínkách, dojmech a zaslechnutých vyprávěních. Bude tedy nutně subjektivní, mezerovitý a někdy i nepřesný; laskavý čtenář promine.

Již jako student pražského gymnázia projevoval Vladimír Kořínek živý zájem o přírodu a netajil se úmyslem přihlásit se ke studiu na tehdejší Biologickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Jeho profesorka biologie mu proto doporučila vypracovat na základě vlastního pozorování „maturitní“ práci a navrhla dvě možná témata – rozmanitost kvetoucí louky, nebo život v tůni. Rozhodl se pro druhou možnost, což ho přivedlo na akademickou půdu v pražské Viničné 7 přímo k tehdejšímu guru české a slovenské hydrobiologie Jaroslavu Hrbáčkovi, který se otázel: „Víte, co je to pH?“ Student nevěděl. „Tak si o tom něco přečtete a přijďte za rok.“ Odešel, proklínaje Hrbáčka, svou profesorku a sám sebe, že se dal na něco takového nacytat. Nicméně si sehnal knížku Úvod do limnobiologie (1946) od Rudolfa Šrámk-Huška, tůň prostudoval a práci sepsal. To se stalo r. 1953.

Jako čerstvý posluchač biologické fakulty se znovu objevil u J. Hrbáčka s žádostí o práci. Bohužel ani tenkrát neuspěl. Tehdejší plánovači totiž rozhodovali, kolik hydrobiologů bude naše společnost v dohledné době potřebovat, a rozhodli, že hodně. V omezených prostorách hydrobiologického oddělení se proto tísnilo více než 14 studentů 4. a 5. ročníku, takže pro

mladší zájemce nebylo místo ani čas. Teprve v 3. ročníku dostal Kořínek pracovní stůl a zadání diplomové práce, která byla (na jeho vlastní žádost) zaměřena na výzkum planktonu v jedné z polabských tůní. Téma nebylo samoučelné. Jaroslav Hrbáček tehdy se svými spolupracovníky zkoumal vliv rybí obsádky na zooplankton a zprostředkovaně na ostatní články potravního řetězce, jakož i na fyzikální a chemické parametry vodního ekosystému. Jeho závěry, v té době často vehementně odmítané, mu později vynesly prestižní Naumannovu – Thienemannovu medaili Mezinárodní limnologické společnosti

(Societas Internationalis Limnologiae, SIL) a místo ve světových učebnicích limnologie. Tenkrát ovšem nikdo nevěděl, a ani mladý student netušil, k čemu jeho práce povede. V r. 1959 přednesl J. Hrbáček na kongresu SIL ve Vídni příspěvek o svém výzkumu a Vladimíra Kořínka, který poskytl vlastní data, uvedl jako jednoho ze spoluautorů. Práce vyšla později tiskem, a tak vstoupil Kořínek do světové vědecké literatury.

V poslední době jsem četl několik úvah, jak je špatné, když mladý badatel nastoupí tam, kde vystudoval, postupuje po žebříčku vědeckých a pedagogických hodností, až posléze odejde do penze, aniž by během celého života změnil místo působení. To je naprosto pravda, ale je třeba připomenout, že tu byla generace vědců, kteří, pokud chtěli zůstat v oboru základního výzkumu, moc jiných možností neměli. Takový byl i případ Vladimíra Kořínka. Mobilita vědeckých pracovníků v rámci Československa téměř neexistovala, s výjimkou přestupu z univerzity do Akademie věd nebo naopak, ale ani to nebylo snadné. Možnost pro ekologicky zaměřené biology poznat poměry na zahraničních univerzitách a výzkumných ústavech přinesl Mezinárodní biologický program, který byl zahájen r. 1964 a trval zhruba 10 let. Těto příležitosti Kořínek bohatě využil. Nebudu zde vzpomínat všechny jeho zahraniční stáže, snad jen tu v Istituto Italiano d'Idrobiologia v Pallanze, na břehu Lago Maggiore. Já sám mám na tuto Vladimírovu cestu dvě vzpomínky, které ale s výzkumem nijak nesouvisí. První je jeho líčení cesty vlakem do Pallanzy oklikou přes Vídeň. Jak ho vysadili v Českých Velenicích z lokálky a jak pak kráčel samotný se zavazadlem v ruce zemí nikoho až na nádraží v rakouském Gmündu. Druhá vzpomínka se týká mne osobně. Po Vladimírově odjezdu jsem přijel na Hydrobiologickou stanici Píř UK u Blatné a ležel tam vzkaz zhruba tohoto znění: „Byl jsem tady a našel všude strašný nepořádek. Uvědom si, že jako pedagog ručíš za chování studentů, zejména, aby před odjezdem všechno po sobě uklidili. VK.“ Já v tom byl ale úplně nevině, v inkriminované době jsem na stanici vůbec nepobýval. Naštěstí jsem v sobě potlačil touhu napsat obratem do Pallanzy ostrý dopis. Když jsem se později opatrně zmínil, Vladimír se zatvářil zcela nechápavě. Na takovou lapálii už si vůbec nevzpomněl.

K jiným zahraničním pobytům hodným zmínky patří roční stáž na Freshwater Institute v kanadském Winnipegu v letech 1971–72. Kanadské postdoktorátové stipendium získal Kořínek v r. 1969, avšak žádost o vycestování byla opakovaně zamítna. Až v r. 1971, a to byl právě na tehdy povinném vojenském cvičení, přišel telegram: cesta povolena, odjezd do konce měsíce. Teprve po mnoha letech vyšlo najevo, co se vlastně tenkrát přihodilo. Mezi Kanadou a ČSSR existovala kulturní dohoda o výměnných pobytech vědeckých pracovníků, kterou však plnila pouze kanadská

1 Vladimír Kořínek při prohlížení živého zooplanktonu přímo v terénu (1983)

2 Měření fotosyntézy rybníčního fytoplanktonu (1965)

strana. Češi a Slováci do Kanady nejezdili. Pak ale měla do Kanady odjet československá delegace, již bylo přislíbeno přijetí pouze za předpokladu plnění zmíněné kulturní dohody. Nastal problém, koho do Kanady vyslat. Samozřejmě nikoho z podezřelých humanitních oborů. Hydrobiologie byla shledána poměrně neškodnou, a tak Vladimír přece jen vycestoval. Ovšem paní Kořínková musela zároveň podepsat prohlášení, že rozhodně nebude žádat o výjezd za účelem návštěvy manžela v Kanadě.

Po celou dobu své vědecké činnosti se Vladimír Kořínek zabýval a stále zabývá studiem zooplanktonu. Do tohoto výzkumu zapojoval rovněž své žáky – diplomanty a doktorandy, kteří se pak stávali spoluautory publikací. Již v průběhu práce na kandidátské dizertaci (1967), která se jinak věnovala vlivu chovu kachen na plankton rybníka, ho zaujal problém stanovení natality perlooček (*Daphnia*). Tradičně se vypočítávala podle matematických rovnic a model fungoval, pokud se vstupní parametry neměřily v příliš dlouhých intervalech, neměnila se náhle teplota vody a vodní sloupec nebyl výrazně teplotně stratifikovaný (rozvrstvený). Tyto postupy nahradil přímým měřením počtu nově narozených jedinců v uzavřených polyetylenových trubcích – pytlích plněných přefiltrovanou rybníční vodou exponovaných v nádrži. Metoda se osvědčila pro dominantní druhy perlooček v mělkých i stratifikovaných nádržích. Nádrže a rybníky u nás však mají vysoký až velmi vysoký obsah živin. Vod málo živných, jak říkají rybníkáři či vodohospodáři, není na našem území mnoho. Proto byla velkým přínosem možnost studovat v zahraničí adaptace perlooček na život v potravně chudých podmínkách oligotrofních jezer. Populace rostoucí v jezerní vodě s nízkým obsahem biosestonu (organických částic, živých i neživých) se v laboratoři chovaly odlišně od našich rybníčních druhů. Vysvětlení přineslo měření hustoty sekundárního obrvení filtračních brv na těle perlooček. Na základě těchto měření byla vyslovena hypotéza, že hustota obrvení je nepřímo úměrná potravní nabídce sestonu. Tedy čím méně potravních částic ve vodě, tím řidší je hustota sekundárního obrvení a objem „přefiltrované“ vody stoupá. Tento poznatek změnil interpretaci řady pokusů známých z literatury, zaměřených na příjem potravy perlooček rodu *Daphnia*. Potvrdilo se také, že soubor hrudních končetin tvoří vysoce adaptabilní systém, který reaguje na vnější změny prostředí. Jak to bývá, výsledky nebyly přijaty vědeckou obcí ihned a bez výhrad. Teprve s odstupem času (1994) je zopakoval a potvrdil s použitím mnohem sofistikovanějšího laboratorního vybavení W. Lampert z Max Planckova institutu v Plönu.

Vedle ekologie perlooček se Vladimír zabýval též jejich srovnávací morfologií a částečně taxonomií. Výsledkem je dnes sbírka, která v dosud digitalizované části archivu (odhadem asi polovina až dvě třetiny sbírky) obsahuje 3,5 tisíce vzorků a několik tisíc trvalých preparátů. Jedině díky takovému množství srovnávacího materiálu bylo možné připravit pro pub-

likaci některé výsledky studia a napsat příručky umožňující určení jednotlivých druhů.

Nelze ani opominout působení dnešního jubilanta jako děkana Přírodovědecké fakulty UK v Praze (blíže viz Živa 2010, 1: II). Když po listopadu 1989 dosavadní děkan odstoupil, na uprázdněnou funkci byl navržen a zvolen Vladimír Kořínek. Následující r. 1990 byl rokem dalekosáhlých koncepčních změn ve výuce, výzkumných projektech a v organizaci fakulty. Pokyny k těmto změnám sice vycházely z rektorátu, za jejich provedení však zodpovídal děkan. Důležitá interní změna spočívala v organizaci jeho vlastní práce. Úřední hodiny měl pouze dopoledne, zatímco odpoledne pracoval jako obvykle na katedře. Trval na tom, aby část agendy měli na starost proděkaní a tajemnice fakulty, kteří pak přicházeli již s hotovými návrhy a řešením. Další Kořínkovou zásadou bylo přesvědčení o nezbytnosti pravidelné obměny akademických funkcí. V tom šel sám příkladem. Po vstoupení nového vysokoškolského zákona v plat-

3 Karolinum v Praze, u příležitosti udělení čestného doktorátu filozofie Václavu Havlovi 30. května 1990.

V první řadě zleva: Vladimír Kořínek, tehdy děkan Přírodovědecké fakulty UK v Praze, Olga Havlová, prezident České a Slovenské Federativní Republiky Václav Havel a rektor Univerzity Karlovy (v letech 1990–94) Radim Palouš. Snímky z archivu V. Kořínka, pokud není uvedeno jinak

4 Práce na rastrovacím elektronovém mikroskopu (2014). Foto P. J. Juračka

nost rok po zvolení děkanem již na další funkční období nekandidoval.

Od r. 2000 působí Vladimír Kořínek na PřF UK v Praze jako emeritní profesor. Doma v Blatné má zařízenou laboratoř, kde se nyní zabývá převážně taxonomickými studii a pravidelně dojíždí na fakultu pracovat na elektronovém mikroskopu. Jubilantovi přejeme hodně zdraví, další pracovní úspěchy a mnoho krásných výletů spolu s manželkou v krajině u Blatné, na Šumavě i jinde.

